

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

IV. KUTLU DOĞUM SEMPOZYUMU

(TEBLİĞLER)

19-20 NİSAN 2001
ISPARTA

S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI NO: 10

BİLİMSEL TOPLANTILAR YAYIN NO : 4

TERTİP HEYETİ

Başkan : Prof. Dr. İsmail YAKIT (Dekan)

Sekreter : Yrd. Doç. Dr. Kemal SÖZEN

Üyeler : Prof. Dr. Mustafa ÇETİN
Prof. Dr. M. Orhan ÜNER
Doç. Dr. M. Saffet SARIKAYA

ISBN 975-7929-46-8

DİZGİ

Ayşe SERİM

KAPAK

S.D.Ü. Basın ve Halkla İlişkiler

BASKI

Ali ÇOLAK

Yayınlanan Tebliğlerin Sorumluluğu Yazarlarına Aittir.
Yayınlanan tebliğler kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir
©SDÜ İlahiyat Fakültesi Isparta-2002

İSTEME ADRESİ

S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Merkez Kampüsü ISPARTA

Tel : (0.246) 237 10 61 Fax: (0.246) 237 10 58

TARİHSEL OKUMA BAĞLAMINDA KUR'AN'DA HZ PEYGAMBERE MAHSUS HİTAPLAR

Arş. Gör. İshak ÖZGEL*

İslam dünyasının modern zamanlarda karşılaştığı en önemli sıkıntı, yaşadığımız dünya içinde hak ettiği konumda olmayışıdır. Bu sıkıntı nedeniyle mevcut durumunu yeniden değerlendiren İslam dünyası ilk olarak problemlerini ortaya koymuş, daha sonra bu problemlerin çözümü için proje ve teklifler üretmeye başlamıştır.

Bu tekliflerin hemen hepsinde, dinin referans kaynaklarının sorgulanması ve nihai olarak ilk kaynak Kur'an'a yeniden dönüş yer almaktadır. Buna göre Kur'an değişmez bir ölçü olarak merkeze konulmakta, diğer kaynaklar bu merkeze göre epistemolojik değer kazanmaktadır. Nerdeyse bütün projeler, Kur'an'ı okuma ve yorumlama üzerinde odaklaşmaktadır. Bununla birlikte merkeze konulan Kur'an'ı anlama ve yorumlama hususunda hem metod hem de ulaşılan sonuçlar açısından bir çeşitlilik söz konusudur.

Bu çeşitliliğin yanında, uygulanan anlama ve yorumlama metodlarının Kur'an'a uygun olduğunu ya da metodu uygulamada doğru yol takip edildiğini söylemek oldukça zordur. Biz böylesi bir panorama içinde Tarihsel yorumsama bir başka ifade ile tarihsel okuma metodunu Hz Peygamber'in Kur'an da yer alışı bağlamında değerlendireceğiz.

Tarihsel okuma, bir metod olarak zikredilmese de çoğu zaman Kur'an merkezli tartışmaların kilit noktasını oluşturmaktadır. Bu metodun Kur'an'ı anlama hususundaki rolüne geçmeden kısaca bu okumayı ortaya çıkaran Tarihselcilik düşüncesini ele almak, ortaya çıkışı ve genel düşünce sistemi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Tarihselcilik [Osmanlıca: tarihiyye; İngilizce: historicism; Fransızca: historicisme; Almanca: historicismus]: Tarihin önemini vurgulayan, şeylerin her zaman tarihsel gelişmenin seyri içinde görülmeleri gerektiğini savunan görüşler için kullanılan ortak addır

* SDÜ İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı

Tarihselcilik, tüm tarihsel fenomenlerin biricikliğini ve bireyselliğini vurgulayan; her çağın, her tarihsel dönemin, o döneme damgasını vuran fikirler ve ilkeler aracılığıyla yorumlanması gerektiğini ve dolayısıyla, geçmişteki insanların eylemlerinin, tarihçinin kendi çağına ait değer, inanç ve motifler temele alınarak açıklanamayacağını savunur.

Kısaca, Tarihselcilik bir kültürün, dinin, v.b. tam olarak, ancak ve ancak kendi tarihsel bağlamı içine oturtulmak suretiyle anlaşılabilirliğini, açıklanabilirliğini ve değerlendirilebilirliğini savunan görüş, ya da yaklaşımı ifade eder.

Bu görüşe göre, her şey tarihsel ve akıp giden tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle, zaman üstü, değişmez ve evrensel rasyonalite veya ahlaklılık standartları yoktur. Dolayısıyla bu tür genel geçer standartlara başvuru anlamsız, geçersiz ve boşuna bir çabadır.

İnsan bireylerinin, olayların ve kültürel fenomenlerin biricikliğini vurgulayan tarihselcilik, insan ve tarihle ilgili değişmez hakikatler arayan soyut bir akılcılığın tam karşısında yer alırken, insan bilimlerinin doğa bilimlerinden farklı olduğunu dile getiren ve doğalcılığa karşı çıkıp *anlama yöntemi* öneren yaklaşımlarla birleşir.

Tarihselci yaklaşımın en önemli temsilcileri arasında, Vico, Dilthey, Croce ve Collingwood gibi filozoflar yer almaktadır.¹

Tarihsellik kavramı, 17. Yüzyılda beşerî ilimlerin önemini arttırmak gayesiyle Vico ile başlamıştır. Vico meseleleri "kendi tarihi ve kültürel bağlamları içinde değerlendirme fikrine" ulaşmıştır. Tarih felsefesi içinde değerlendirilmeye başlanan kavram, tarihi bilginin objektifliğini amaçlamıştır. Dilthey ve Rickert tarih ilminin ve bilincinin derinlemesine tahlillerini yapmışlardır. Dilthey'in eserlerinin 1920'de yeniden basımı ile bu anlayış etkisini arttırmıştır. Dilthey'e göre tarihi, sağlam temellere dayayabilmek için bir bilgi kuramına ihtiyaç vardır. Bütüncül oluşum adını verdiği bu kuramı "Bizim gerçeklik hakkındaki tasarım ve bilginin yapı taşları; kişisel yaşamın birliği, dış dünya, dışımızdaki bireyler, onların zaman içindeki yaşamları ve bu yaşamlarının birbirlerine karşı olan etkileridir." şeklinde tanımlamıştır.²

Bilindiği gibi Çeşitli "felsefe"ler arasındaki tartışmalar önce *bilgi* ve *bilim* kavramlarının belirlenmesi ile başlar. Bu açıdan bakıldığında, geçen yüzyılın ortalarından bu yana, karşımıza *bilgi* ve *bilim* kavramları konusunda

¹ Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, 1999, s. 827

² Serinsu Nedim, *Tarihsellik ve Esbab-ı Nüzul*, İstanbul, 1996, s.25

tartışan iki büyük felsefe tutumu çıktığını görürüz. Bunlardan birincisi, *olguculuk (pozitivizm)*, ikincisi ise *tarihselcilik (historizm)*'dir. Olguculuk bilginin kaynağını, duyu verilerinde bulan temel bilgi görüşü (empirizm) ve bu görüşe bağlı olarak deney, gözlem ve araştırmaya dayalı bilim anlayışı olup, doğa bilimlerinin gelişmesiyle geniş bir yaygınlık kazanmış, kabul görmüştür.

Tarihselcilik ise Bilgi ve bilim kavramlarına salt bilgi kuramsal (epistemolojik) açıdan yaklaşmakla yetinmeyip, bilgi ve bilimin aynı zamanda ve hatta öncelikle *tinsel tarihsel kültürel* boyutlu bir anlama ve tavır almanın konusu olduğunu savunan bir düşüncedir.³

Olguculukta *açıklama* Tarihselcilikte ise *anlama* esastır.

Öncelikle, tarihi objektif kriterlere değerlendirme amacı ile ortaya çıkan kavram, metin tahlillerinde de kullanılmıştır. Bir kısım araştırmacı tarafından yorumsamacı tarihsellik adı verilen bu metot, Protestanlar tarafından mevcut Hristiyan dogmasına karşı yani - Kutsal kitabı yorumlama yetkisini sadece kendi otoritesinde tutan Kilise'ye ve onun yorumuna karşı - kullanılmıştır. Böylece metnin her türlü dogmadan uzak kendi tarihi ve kültürel şartları doğrultusunda okunması ile gerçek yoruma ulaşılacağı iddia edilmiştir. Bu konuda özellikle Salomo Semler'in programı dikkat çekicidir. O'na göre metni anlamada iki temel kural vardı. Birincisi yorumcunun kendisi ile yorumladığı metin arasındaki tarihi mesafenin farkında olması, ikincisi, metni evrensel ilkelerle okumasıdır. Bu okuma ile metnin nesnel anlamına ulaşılacağı iddia ediliyordu. Bu okuma neticesinde Batı-Hristiyan dünyasında Kilisenin yorun tekeli kırılmıştır. Bunun ilk yansıması İncil'de yer alan akıldışı anlatımların bir tahrif olduğunun ileri sürülmesi olmuştur.⁴

İslam dünyasının özellikle 19. Yüzyılda büyük yenilgilerle geri kalmışlık ezikliğine girmesiyle birlikte yeni arayışlar başlamıştır. Bu arayışlar temelde Kur'an-ı okumada ve yorumsama metotları üzerinde odaklanmıştır. Batı dünyasının yaşadığı tecrübe bir şekilde İslam dünyasına tesir etmiştir. Bu arayışlar içinden Tarihsel okumaya en yakın olan, Fazlurrahman'ın Kur'an yorumu teklifidir.⁵ O, aradaki mesafenin kapatılması için Kur'an'ın indiği döneme gidilmesini ve mana kavrandıktan

³ Özlem, Doğan, *Bilgi ve Bilimde Olguculuk-Tarihselcilik Tartışması Üzerine*, Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, İstanbul, 2000, s.13

⁴ Paçacı, Mehmet, *Kur'an ve Tarihsellik Tartışması*, Kur'an'ı Anlamada Tarihsellik Sorunu Sempozyumu, İstanbul, 2000, s.18

⁵ Çiftci, Adil, *Fazlurrahman ile İslam'ı Yeniden Düşünmek*, Ankara, 2000, s. 129

sonra günümüze gelinerek anlamının belirginleşmesini öngörmektedir. Bu ve benzeri metot teklifleri tarihselliğin İslam dünyasına geçişinin en belirgin örnekleri olarak görülmektedir.

Özellikle, ceza hukuku başta olmak üzere, kadının konumu, aile hukuku, faiz, bankacılık gibi konularda yeni yorumlara gidilmiştir. Lafzın esnekliği ve tarihsel okuma anlayışı, modernite etkisindeki yenilikçi yorumcuların temel yorumlama dayanağı olmuştur. Bunun yanında, bazı itikadi konular; cin, miraç meselesi, şefaât, peygamber mucizeleri v.s daha mantıksal bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır.

Mevcut tarihsel okumalarda da diğer metodlar da olduğu gibi ön hazırlık yapılmadığı ve doğrudan metne yönelindiği görülmektedir. Bu nedenle geçici çözümler üretilmiş ama bu çözümlerin kendilerinin de yeni problemler oluşturduğunun farkına varılamamıştır.

Kanaatimizce öncelikle teorisi kurulmamış bir metodu, uygunluk ve uygulama şekilleri açısından sorgulamaksızın doğrudan adapte yolu ile Kur'an'a uygulamak ciddi sorunlar oluşturmakta ve süreklilik arz etmemektedir. Öncelikle metod teorik bazda tartışılmalı ve kurgulanmalı, ardından uygun bir tarz oluşturularak Kur'an'a uygulanmalıdır. Mesela; Tarihsel yorum metodu ele alındığında, önce metnin özellikleri ile metod arasındaki ilişki tesbit edilmelidir. Bu ise ancak metne ait aşağıdaki hususların belirlenmesi ile yapılabilir.

- a. Eserin yaratıcısı
- b. Eserin alıcıları veya muhatapları
- c. Eserin muhtevası
- d. Eserin amacı
- e. Eserin üslubu
- f. Eserin olduğu zaman ve mekan

Anlama eyleminin başında bu esasların doğru bir şekilde tayin edilmesi, anlayan öznenin metni daha doğru anlamasını sağlayacak ve ortaya çıkan anlamın değerini belirleyecektir. Bu esaslardan birincisi, yani eserin yaratıcısı diğerlerine göre öncelik arz eder. Buna göre metin ya kutsal/ilahi ya da beşeri olacaktır. Eğer metin ilahi ise akış iki yönlüdür. Çünkü her ilahi metnin muhatabı beşerdir. Burada yapılacak bir yanlış değerlendirme, mesela yaratıcısı ilahi olan bir eseri beşer ürünü gibi algılama ve yorumlama eserin tüm vasıflarını ilgilendirdiği için anlamadaki doğruluğu etkileyecektir.

Bu esaslar doğrultusunda kutsal bir metin olan Kur'an metnini ele alalım.

Kur'an metninin yaratıcısı Allah'tır. Allah bedeni olmadığından, sözünü insanlara seçtiği elçiler aracılığıyla ulaştırır. O'nun sözünde üç temel yön vardır. Konuşan (Allah), haber veren (Hz. Muhammed), ortak alıcı (insanlar).

Alıcı olan Hz. Muhammed hem doğrudan hem de dolaylı olarak Kur'an'ın içinde yer almaktadır. Kendisine yöneltilen hitaplar ile doğrudan, Ailesi ve Kur'an'ın ilk muhatapları olan arkadaşları ve hatta düşmanları ile arasında geçen olaylar vesilesiyle dolaylı olarak metinde yer almaktadır.

Hz. Muhammed'in Kur'an'daki varlığı, metnin oluşumundaki tarihselliği yansıtan en önemli unsurdur. Zira Kur'an, indiği dönemden önceki topluluklardan haber verdiği gibi Hz. Muhammed zamanındaki olaylara da yer vermiştir.

Bu olaylar, özellikle haber kökü ve müştaklarıyla anlatılmaktadır. Mesela; İfk Hadisesi, Bedir, Uhud ve Huneyn harpleri, Rıdvan Biatı, Hudeybiye Sulhu ve diğerleri. Mevcut değerlendirmelerde bu olayların Kur'an kıssalar içinde mütalaa edilip edilmemesi hususunda ihtilaf vardır.⁶ Bu hususta her ne kadar ihtilaf söz konusu ise de Kur'an'ın nüzulu esnasında vuku bulan olayların Kur'an'da anlatılmasının, gerek keyfiyet, gerekse gaye ve üslup itibarıyla diğer kıssalardan farklı olmadığı kanaatindeyiz. Diğer yandan Asr-ı Saadet'te meydana gelen bu olaylar, iniş zamanındaki Kur'an'ın ilk muhatapları için tam manasıyla kıssa anlamı taşımasa da sonraki okuyan kitleler için tam anlamıyla birer kıssa mahiyetindedir.

Kur'an, ayrıca Peygamber'in çevresinde bulunan insanların O'na karşı davranışları veya Peygamber'in onlara yönelik davranışlarına da yer vermiştir. Bu konularda bazen talim bazen tasdik bazen de tashih edici üslup benimsendiği görülmektedir.

Peygambere karşı sesi yükseltmemek, onu kendilerinden herhangi birini çağırır gibi çağırmamak⁷ sahabenin Peygambere karşı davranışlarına, Abdullah b.Ümmi Mektum'a karşı yüzünü ekşitmesi⁸ ise Peygamber'in yaşadığı ortamı paylaştığı insanlara karşı davranışına örnek olarak verilebilir.

⁶ Şengül, İdris, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, İzmir, 1995, 54

⁷ Hucurat Suresi, 49/2

⁸ Abese Suresi, 80/1-11

Hz. Muhammed'in Kur'an'da yer almasını

a- Konu olarak

b- O'na yöneltilen hitaplar yoluyla yer alması, şeklinde tasnif edebiliriz.

Hz. Muhammed'in gerek konu gerekse hitap yoluyla Kur'an'da yer alması tarihsel okuma bağlamında önem arz etmektedir. Çünkü ileride örneklerle ele alacağımız bazı hitaplar ve hükümler üslubu itibariyle Kur'an'ın indiği dönemde yaşayan muhatapların metni anlamaları açısından problem olmazken, metnin indiği dönemden uzaklaştıkça yani yaşayan kitle yerine okuyan kitle metne yöneldiğinde böylesi spesifik meselelerin Kur'an'da neden yer aldığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Zira bu emirlerden bir kısmı muhatapın hususiliği, diğer bir kısmı da konun zamanla mekanla bağlantısı açısından dar zamanlı hüküm olarak kalmaktadır.

Bu meselenin tahlili için metne ait iki tanımlamanın yapılması gerekmektedir. Metnin üslubu ve bu üslubun farklı muhataplar için ifade ettiği anlam.

Öncelikle metnin tanımlanması gerekir. Eğer Kur'an metnine, hükümler ve davranışları belirleyici ahlaki öğretiler manzumesi olarak bakılırsa söz konusu emirlerin metinde yer almasının okuyan kitle için gereksizliği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Halbuki her zaman birbirlerinden ayrılmalari mümkün olmasa da bir metnin çeşitli işlevleri vardır.

1-Yönlendirici yani talep edici

2- Bilgilendirici

3- Tasvir edici/Betimleyici

İkinci merhalede muhatapların tayini gerekir. Biz bu tebliğ boyunca muhatapları yaşayan ve okuyan kitle diye ikiye ayırdık. Muhatap olan özne her ne şekilde olursa olsun metnin anlamına dahil oluyorsa yaşayan kitle, olmuyorsa okuyan kitle diye isimlendirdik.

Esas itibariyle Kur'an'ın tümü, ilk alıcı olması hasebiyle Hz. Peygambere yönelik hitaplar mecmuasıdır. Fakat bunların bir kısmı (söyle) emri ile vurgulanmıştır. Bazılarında يا أيها الرسول (söyle) emri ile vurgulanmıştır. Bazılarında يا أيها النبي gibi hitaplar ve bazı sıfatlar kullanılmıştır. Bunun dışında kalan önemli bir kısmı da doğrudan emir kip ile gelmiştir. Hitaplardaki farklı üsluplar ve bunların nedenleri ayrı bir çalışma konusu

olduğu için biz ortaya koyduğumuz problem doğrultusunda Resulullah'ın Kur'an'da varlığını iki ana başlık altında inceleyerek bu emirlerin okuyan kitle ile yaşayan kitleye ne anlam ifade ettiğini belirlemeye çalışacağız.

Kur'an'da yer alan Hz. Peygamber'e yönelik hitapları,

a- Peygamber oluşu ve peygamberlik vazifesi ile ilgili konuların ulaştırılması nedeniyle muhatap oluşu

b- İnsan ya da müslüman oluşu yönüyle hitap şeklinde ele alabiliriz.

Birinci durumda yani Hz. Peygamber'e peygamber olduğu için yapılan hitabın hem yaşayan hem de okuyan kitle için teklifi açıdan bir bağlayıcılığı yoktur.

يا أيها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك وإن لم تفعل فما بلغت رسالته
والله يعصمك من الناس إن الله لا يهدي القوم الكافرين

“Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun peygamberlik görevini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah, kâfirler toplumunu doğru yola iletmez”

(Maide 5/67)

Bu ayet, lafzi açıdan sadece Hz. Peygamberi ilgilendirmektedir. İfade, emredici ve yönlendirici olmakla beraber ilgi peygamberliktir. Bu nedenle peygamber dışındaki tüm muhataplar okuyan kitledir. Onlar için ifade haber hükmünde olup bilgilendiricidir. Hz. Peygamber'in Allah tarafından ulaştırılanı tebliğ ile görevli olduğu ve şayet yapmaz ise bu görevini yerine getirmediği bilgisini verir. Tabii ki bu bilgi, kutsal bir kitapta yer aldığı ve metnin sıhhati ve güvenilirliği hakkında şüphe bulunmadığı içind, kesinlikle arz etmektedir.

Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta, cümlelerin yapısı inşa/emredici ve yönlendirici olmakla beraber Peygamberlik vasfına sahip olmayan diğer muhataplar açısından haber kipinde/bilgilendirici bir anlama dönüşmesidir.

Hz. Peygamber'e hitabın ikinci çeşidi ise, bir müslüman yahut insan olarak hitaba muhatap olmasıdır. Bu başlık altında mütaala edilecek hitaplar tarihsel ögenin bulunması açısından hiçbir problem teşkil etmemektedir. Çünkü muhatapların hepsi yaşayan kitle olmakta ve konteksin içinde yer

alan karinelere dolayısıyla inşai/ emredici ve yönlendirici kipte olan bu ifadenin hükmü ile sorumlu olmaktadır.

Mesela:

يا أيها النبي إذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن وأحصوا العدة
واتقوا الله ربكم لا تخرجوهن من بيوتهن ولا يخرجن إلا أن يأتين بفاحشة مبينة
وتلك حدود الله ومن يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه
لا تدري لعل الله يحدث بعد ذلك أمرا

“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarır.”

(Talak 65/1)

Burada hitap Hz. Peygambere yapılmıştır. Fakat cümlede yer alan lafzi karineler emrin tüm müslümanlara yönelik olduğunu göstermektedir.

İkinci gurup hitaplar ise, Hz. Muhammed'in ailesine ya da yaşadığı dönemdeki insanlardır. Bu gurup hitaplar da ilk muhataplar dışında kalan, okuyan kitle açısından Kur'an'da niçin yer aldığı problemini oluşturmaktadır.

ولا أن تتكحوا أزواجه من بعده أبدا

“Ondan sonra hanımlarını da ebediyen nikâh edemezsiniz.”

(Ahzap 33/53)

Burada Hz. Peygamber'in hanımları ile ebedi olarak evlenme yasağı getirilmektedir. Bu yasak, eşlerinin vefatları ile son bulan bir hükmüdür. Bundan sonraki Kur'an muhatapları için hükmü uygulama alanı kalmamakta ve bu hükmün metinde yer alışı anlamsızlığı problemini doğmaktadır.

Burada da hükmün uygulanacağı muhataplarının yokluğu mevcut yasak hükmünü bilgiye dönüştürmekte ve okuyan kitleye bilgi vererek metindeki varlığı anlamlı hale gelmektedir.

Konumuzla ilgili olan son bir gurup ise, cümlede kurgusundan hitabın ve hükmün sadece Hz. Peygamber'e mahsus olduğu açıkça anlaşılan

ayetlerdir. Bu ayetler de *نافلة لك* , *خالصة لك* gibi ifadeler ile hüküm, Hz. Peygamber'e mahsus kılınmıştır.

Bunlardan birincisi

ومن الليل فتهدد به نافلة لك

"Gecenin bir kısmında da sadece sana mahsus bir nafîle olmak üzere, Kur'ân ile teheccüd namazı kıl."

(İsra 17/79)

Bu ayet ile, Hz. Peygamber'den farz namazlara ilaveten gece namazı kılması istenmektedir.

Bir diğeri ise; evlilik hususunda ona bazı ayrıcalıklar tanıyan

يا أيها النبي إنا أحلنا لك أزواجك اللاتي آتيت أجورهن
وما ملكت يمينك مما أفاء الله عليك وبنات عمك وبنات عماتك وبنات خالك
وبنات خالاتك اللاتي هاجرن معك وامرأة مؤمنة إن وهبت نفسها للنبي
إن أراد النبي أن يستنكحها خالصة لك من دون المؤمنين قد علمنا
ما فرضنا عليهم في أزواجهم وما ملكت أيماهم
لكيلا يكون عليك حرج وكان الله غفورا رحيما

"Ey peygamber! Biz bilhassa sana şunları helâl kıldık: Mehirlerini vermiş olduğun eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak ihsan buyurduklarından sahip olduğun cariyeleri, amcalarının kızlarından, halalarının kızlarından, dayılarının kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle beraber hicret etmiş olanları, bir de mümin bir kadın kendini peygambere hibe ederse, peygamber nikâh etmek istediği takdirde, onu başka müminlere değil de sadece sana mahsus olmak üzere helâl kıldık. Onlara eşleri ve cariyeleri hakkında neyi farz kıldığımızı biliyoruz. Bunlar sana hiçbir darlık olmaması içindir. Allah, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."

(Ahzap 33/50)

Bu ayetler de, yapıları itibariyle kesin bir şekilde sadece Hz. Muhammed'i ilgilendirmektedir. Bunun yanında bu ayetler hem o dönemde yaşayan, ama muhataplık açısından sonraki okuyucu kitleyle aynı olan ilk muhataplar hem de sonra gelen okuyan kitleye Peygamber'e mahsus durumlar hakkında bilgi vermektedir.

Birkaç örnekle ortaya koymaya çalıştığımız metnin üslup ve muhatap açısından değerlendirilmesi denememiz neticesinde özetle şunları söyleyebiliriz.

1- Hz. Peygamber, kaynağı Allah olan Kur'an metninde, kendisine yöneltilen hitaplar ve çevresiyle olan ilişkiler yoluyla yer almaktadır.

Bu durum, Kur'an'da tarihsel öğelerin varlığını ortaya koymaktadır. Fakat bundan hareketle metnin tümünün tarihsel olduğu ve anlamın indiği dönemde kaldığı söylenemez.

2- Bazı hitaplar, risaletle ilgili konuları ihtiva ettiği için sadece Hz. Peygamber'e aittir. Bu döneme ait bazı konular ise muhatapları, Kur'an'ın indiği dönemden sonra varolmamaları, ya da hükmün sadece o dönem insanlarını ilgilendirdiği metinden açık bir şekilde anlaşıldığı için sonraki okuyucular açısından bu hükümlerin neden metinde bulunduğu sorununu oluşturmuştur.

3- Kur'an'ın muhataplarını, indiği dönemde yaşayan ya da doğrudan ilişkili kitle ve sonradan okuyan kitle diye ayırdığımızda, emir üslubundaki bu ifadeler, haber ve bilgi verme durumuna dönüşmekte ve metindeki varlıkları anlamlı hale gelmektedir.

4- Hz. Peygamber'in Kur'an'da bu üsluplarla yer alışı, okuyan kitleye haber kipinden daha canlı olan bir anlatımla bilgi edinme fırsatı vermiştir.

5- Hz. Peygamber'in Kur'an'daki varlığı, metnin tarihe aykırı olmadığını, yani bir anakronizmanın olmadığını gösterir.

6- Hz. Peygamber dönemine yer veren bu ifadelerin bir kısmı, Hz. Peygamber'e mahsus olup, dörtten fazla evlenebilme izni, hiçbir kimsenin onun eşleriyle evlenememesi gibi konulardır. Bu konuların sıhhati ve kesinliği tartışmasız olan bir kaynakla belirlenmiş olması, bu hususlarda sonradan ortaya çıkacak her türlü spekülasyonu engelleyici olmuştur.

Son olarak, Kur'an'ın üslubunu, metnin işlevleri açısından ele alan ve muhataplarına hangi anlamı vermek istediğini belirleyen çalışmalar neticesinde, Kur'an metninde yer alan her konunun gerekli ve üslubunun isabetli olduğunun tespit edileceğini düşünmekteyiz.